

11. Федосов Д. Г. Рожденная в битва х: Шотландия до конца XIV в. / Д. Г. Федосов. – М., 1996.
12. Anderson A. O. Adomnan's Life of Columba / A. O. Anderson. – Amsterdam, N. Y., 1961.
13. Haswell-Smith Hamish. The Scottish Isles / Hamish Haswell-Smith. – Edinburgh, N.Y., Melbourne, 2004. – P. 80-84.
14. Laporte J. Le Penitentiel de St. Colomban. Introduction et etude critique / J. Laporte. – Tournai, 1958.
15. Lynch M. Scotland. A New History / M. Lynch. – London : Century, 1991. – 499 p.
16. Scott Tom. Edinburgh University. Introduction to the Penguin book of Scottish Verse / Tom Scott. – Lnd., 1976. – P. 28.

Новицька О.А.

УДК 821.161.2-3(045)

ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ МОДИФІКАЦІЇ ПРОЗИ АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО КРІЗЬ ВИМІРИ СЕЦЕСІЇ

На межі XIX-XX століття в літературі, мистецтві, архітектурі всіх країн Європи, а також на західних землях України, з великою інтенсивністю поширився новий, оригінальний художній напрямок - сецесія, який відбиває історичні та регіональні умови виникнення українського модерну - нового стилю, нового художнього світогляду, в рамках якого прихильники сецесії знайшли концептуальне узагальнення своїх прагнень й переживань. Синтез об'єктивної реальності й суб'єктивного сприйняття, що став основою естетики сецесії, знайшло своє втілення в трудах Т.І.Гундорової, Л.О.Гаєвської, І.О.Денисюка, С.Павличка, С.М.Трофимука, Т.Г.Третьяченко, В.В.Фашенко, Н.М.Шумило та інших. Унікальність сецесійної літератури не лише в її художньому вирішенні, неповторній поетичності ліній і форм, а й в сміливому

застосуванні нових психологічно-емоційних, морально-етичних аспектів, що знайшло своє втілення в творчості Антона Крушельницького, Лесі Українки, Михайла Старицького, Надії Кибальчич, Романа Іваничука, Василя Барки та інших. У контексті становлення нової парадигми історії української літератури письменники "молодої генерації" висвітлюють процес глобального художнього руху із визначеною ідейною програмою, який на зламі століть охопив майже всі види творчості, створив своєрідну інтегральну культуру. Наукове вивчення їх художньої спадщини є актуальною темою сучасного літературознавства, оскільки вони залишили своєрідну прозу і поезію, що є оригінальним складником національного письменства доби кінця XIX - початку XX століття.

Мета нашої статті - інтерпретація прози Антона Крушельницького як визначального представника сецесії через призму жанрово-стильових особливостей.

Антін Крушельницький належав до того покоління діячів культури, яке заявило про себе наприкінці XIX - на початку XX століття і започаткувало в літературі новий, не знаний доти напрям художнього мислення. "Ініціативний, цілеспрямований, працелюбний, Антін Крушельницький мріяв волі особи, можливості говорити про болі душі, не оглядаючись позад себе" [Дубина1993:3]. Молодий письменник відтворює і знаходить зовсім несподівані фігури і події. І.Я.Франко згодом констатує: " Молоді письменники не зупинялися перед ніякою драстичністю, перед зіпсуттям і неморальністю, а декому здавалось, що вони навіть залюбки малювали ті темні, патологічні сторони життя. Тут були і пориви широкого чуття, такого чистого й високого, неважаючи на грубу форму, як і в першого ліпшого інтелігента, і пориви жорстокості та дикості, сплоджені віковою темнотою; були своєрідні радощі й турботи, забобони і шира віра, злоба й насміхи, сльози й прокляття, одним словом були люди з таким багатим і різномірним світом думок та почувань, якого там досі не підозрівано "[Франко1984:497]. Так, ввібравши в себе кращі здобутки художніх досягнень літератури попереднього періоду, творчість Антона Крушельницького також не позбавлена окремих творчих відкриттів. Письменник в образі своїх героїв помітив внутрішню відкритість людини, які, при всьому змушеному режимі конспіративності, жадали спілкування, прагнули поділитися думками, запалити своїми настроями інших. За розумінням О.Л.Гаєвської, "духовні поняття жалю, туги, любові, долі матеріалізуються і набувають конкретно- чуттєвої достовірності й переконливості, живої плоти й крові, розкладаючись на ряд фізично відчутних емоційно-фізіологічних жестів, ці, так звані натуралістичні подробиці, набувають духовного смислу і глибини, духовно висвічуються, потрапляючи в стихію поетичної умовності [Гаєвська 1987:284]. Така духовність не повинна зникнути, вона повинна облагородити і перетворити життя. Отже, спроби пізнати концепцію людини, осягти морально-етичну проблематику персонажів, їх навколишній світ значною мірою через самовідчуття, самоусвідомлення людини в певних соціальних обставинах робляться письменником через ідейно-естетичну оцінку фактів і явищ тогочасного літературного життя.

В нарисах Антона Крушельницького герої являються керуючою ниттю, яка дає можливість з'ясувати мотиви тощо чи іншого твору письменника. З одного боку авторові достатньо інколи надати герою ім'я, щоб зафіксувати за ним дії, необхідні для розвитку сюжету, але, з іншого боку, характер відображається з вчинків і поведінки героя ("Непотріб", "Ізза віна"). З розвитком фабули письменник дає нам нагоду простежити за змінами самого характеру діючої особи. В нарисі "Непотріб" Михась ще на початку твору щасливий хлопчик, який день у день ходить до школи: " Зразу припала вона йому дуже до вподоби "[Крушельницький 1900:8]. Та вже в кінці нарису ми бачимо: "Блідий, наляканий хлопчина (Михась - О.Н.) виходить із лавки та стає перед катедрою. Книжка трясеться йому в руках. Коліна вгинаються, гострий погляд професора збентежив його ще більше" [Крушельницький 1900:14]. В нарисі "Ізза віна" серце Федора таке втішне, одружившись із Параскою, він повеселішав, став охочий до роботи. Та з часом серце Федора

змінлося, він відчув свою долю і знаходить втіху в шинку. Як бачимо, елементи характеристики входять тісно в фабулу, і самий перелом характеру є вже зміна фабульної ситуації в творах Антона Крушельницького. Суттєвою відмінною ознакою героїв письменника є те, що автор втілює в їх образі не статичний, а динамічний образ дійсності, який розгортається в системі своєрідних форм зображення, що конкретизують його діалоги, монологи, авторські роздуми, описи, картини природи. Виступаючи основним предметом пізнання в художніх творах А.Крушельницького, різні людські характери постають як зіткнення, боротьба різних "правд життя", життєвих істин, що породжує конфлікт суспільного значення, виділеність певних сторін якого складає тему твору, оціночний висновок з якої становить його ідею. Звертаючись до історії української літератури, ми переконаємося, що на ранніх етапах її розвитку зображувані у творі персонажі не мали характерів як таких і виступали як суто дійові особи в буквальному розумінні слова. Переважна увага відводилася дії, родієвому розгортанню змісту твору, а не заглибленню у внутрішній світ людських переживань. Саме останнє знаходить своє яскраве втілення в творах Антона Крушельницького.

Дуже цікавим нам бачиться лексика героїв (наприклад, "сильна рука господаря паде на карк", "чому ти драбе не вчишся", "тобі свині пасти!...Ти тумане!...", "держи, держи май, хло!", "з курчих зібем чвірку", "дурний, дурний, гою!...Який з тебе дурень, хоч і газда!...", "най шляк всьо трафить!..."), стиль їх речей, теми, які вони торкаються у розмові ("Іза віна", "При ватрі" - тема куркульства на селі, "Непотріб" - тема приниження людей, "Гостина" - тема гострої класової несправедливості). Іноді, як зазначають сучасні дослідники, "словесна форма персонажів відтворює не пластично зримі, наочні чуттєві образи відображуваних предметів, а те, що називають інтелектуальним або умозримим образом" [Галич 2001:102]. Дуже вдало вже в ранніх творах Антона Крушельницького використовується прийом "домалювання" самим читачем сюжету. Не сприймаючи в безпосередній зоровій формі зображене у творі, ми завершуємо його у своїй уяві у вигляді певного емоційно-асоціативного переживання, яке в окремих випадках може давати й досить повну ілюзію предметності (наприклад, нарис "Іза віна"). Персонажі митця піддаються емоційному забарвленню з боку письменника з метою збудити співчуття до описуваного. Емоційне відношення до героїв розробляється автором на моральній основі. Ми зустрічаємо добродіятелів (селяни, прості люди) і злодіїв (жиди, куркулі, зрадники). Тому сміливо можна стверджувати, що в основі характеру персонажів лежить чуттєвий образ, в якому відображується реальність постає не у формі думки про неї, а у формі самого життя, наочно, такою, якою ми її бачимо чи могли б побачити, сприймаючи безпосередньо. Можна сказати, що автор задає емоційне відношення до героя, що, в свою чергу, тісно пов'язано з психологією сприйняття твору читачем: "Сприйняття - це індивідуальний вияв духовної діяльності людини, процес творчий, продуктивний. Сприймаючи текст, читач послідовно формує у свідомості певні образи, які народжують зміст, сприяють поліфонічності його звучання" [Галич 2001:69].

Деякі особливості творчої манери Антона Крушельницького простежуються і в композиційній організації твору. В процесі сюжетного оформлення фабулярного матеріалу не всяку розповідь розпочинає автор з експозиції. Іноді письменник використовує пряму експозицію, де він, насамперед, знайомить нас з учасниками сюжету ("Непотріб", "Іза віна"), але достатньо типовим є раптовий приступ, коли розповідь розпочинається із вже розвинутої дії, тільки з часом автор знайомить нас з ситуацією героїв ("При ватрі"). Іноді письменник використовує прийом перестановки експозиції, тобто хронологічні зрушення у розвитку фабулярного матеріалу ("Гостина").

Якщо кожному художньому твору першої половини XIX століття з самого початку притаманна орієнтованість на майбутній акт естетичного сприймання, то в творах А.Крушельницького це явище диктувалося самою історичною ситуацією. Художня думка письменника не тільки відобразила процес прилучення людини до нового світогляду, але й сприяла його активізації. Концепція "живої людини" диктувала авторові трактувати події в причинній залежності, розкривати взаємозв'язок між психологічними рисами людей і їхнім суспільним буттям. Таким чином, в ранньому творчому доробку Антона Крушельницького утверджувався смак до зображення характерних подробиць життя в усьому його обсязі. Отже, сецесія в українській літературі кінця XIX - початку XX століття наближала наше письменство до освоєння широкої й надзвичайно спокусливої сфери естетики величного, що в цілому продуктивно позначилося на становленні цілісної поетики раннього українського модернізму.

Джерела та література:

1. Гаєвська О. Л. Василь Стефаник. Поетика стилю / О. Л. Гаєвська // Індивідуальні стилі українських письменників XIX - початку XX століття. - К., 1987. - С. 263-290.
2. Галич О. Теорія літератури : підруч. / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. - К., 2001. - 488 с.
3. Дубина М. І. Антін Крушельницький : літературно-критичний нарис / М. І. Дубина. - К., 1993. - 48 с.
4. Крушельницький А. В. Світла і тіни / А. В. Крушельницький. - Л., 1900. - 63 с.
5. Франко І. Я. Зібрання творів : у 50-ти т. / І. Я. Франко. - К., 1984. - Т. 41. - С. 497.